

Facebook vs. vrijheid van meningsuiting

Citeersuggestie: A. van Hattum, *Facebook vs. vrijheid van meningsuiting*, www.ITenRecht.nl [IT 1067](#).

Facebook heeft vorige week meerdere NOS-redacteuren 24 uur lang de toegang ontzegd tot zijn sociale mediaplatform. De NOS plaatste maandag [een artikel](#) op zowel haar eigen website als haar NOS op 3-Facebookpagina over een Belgische gastdocent aan de Wageningen Universiteit, die na het geven van een college per ongeluk betrapt werd op het kijken van porno, omdat de beamer was blijven aanstaan en de opname voor studenten beschikbaar werd gemaakt op internet.

Daar Facebook van mening was dat de NOS met het plaatsen van dit artikel zijn 'Verklaring van rechten en verantwoordelijkheden' schond, konden de meeste beheerders van de NOS op 3-Facebookpagina de sociale netwerksite een etmaal lang niet gebruiken.

Het internetbedrijf (of zijn nogal willekeurig filter) vond dat de betreffende post met daarin het woord 'porno' - inclusief bijbehorende foto, waarop onder andere een screenshot van het door de gastdocent bekeken pornofilmpje te zien is - te kwalificeren is als 'pornografische inhoud' en/of in ieder geval 'naaktbeelden bevat', zodat dit bericht volgens de bovengenoemde Verklaring niet geplaatst had mogen worden.

Er ontstond direct veel ophef en onduidelijkheid over de Facebook-blokkade. Een groot aantal personen riep direct dat een dergelijke maatregel een te verregaande inbreuk op de vrijheid van meningsuiting van de NOS-redacteuren vormt, terwijl anderen juist van mening waren dat de NOS zich net als elk ander aan de 'huisregels' van Facebook dient te houden en dit ook dient te weten. Men vroeg zich vooral af hoe nu juridisch tegen een dergelijke maatregel aangekeken kan worden. Hoe staat het met de vrijheid van meningsuiting nu de betreffende NOS-redacteuren 24 uur lang niets hebben kunnen posten op de NOS op 3-pagina, noch op hun persoonlijke pagina's? Zou tegen een dergelijke maatregel kunnen worden opgekomen? Het zijn toch journalisten die van persvrijheid moeten kunnen profiteren?

Vrijheid van meningsuiting

In het onderliggende geval wordt toegang tot een communicatiemiddel ontzegd, welke toegang ook onder het recht op vrijheid van meningsuiting valt. Dit grondrecht, dat onder andere is neergelegd in artikel 10 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM), komt toe aan eenieder en beschermt in

beginsel elke uiting, niettegenstaande de inhoud ervan en het soort medium dat de uiting verspreidt.

Volgens vaste jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) dient een verregaande vrijheid van meningsuiting toebedeeld te worden aan diegenen - dit zijn *vaak* journalisten - die de maatschappij inlichten over zaken van publiek belang en zodoende een bijdrage leveren aan het publieke debat. Daarnaast geeft artikel 10 het publiek een recht om informatie van publiek belang te ontvangen, in ieder geval wanneer een persoon of instantie dergelijke content aan het publiek wil verstrekken.

De vrijheid van meningsuiting geldt in beginsel tegenover de overheid. Artikel 10 EVRM stelt namelijk dat van dit recht geprofiteerd moet kunnen worden 'zonder inmenging van enig openbaar gezag'. In het onderhavige geval is het echter niet de overheid, maar een private organisatie, die de uitingsvrijheid van de NOS-redacteuren beperkt. Volgens Facebook was het plaatsen van het betreffende bericht niet in overeenstemming met de door het bedrijf opgestelde regels. Daar Facebook eigenaar is van de sociale netwerksite, mag het in principe eigen regels opstellen, bepalen dat het plaatsen van - naar zijn visie - pornografische of aanstootgevende content niet is toegestaan en mag het zelfs personen weren van zijn platform. Maar, mag het uitoefenen van een eigendomsrecht de vrijheid van meningsuiting zomaar beperken? Of dient de overheid er in een bepaalde situaties voor te zorgen dat een private organisatie bepaalde meningsuitingen wél faciliteert?

Wanneer een private organisatie anderen erin beperkt informatie te verstrekken, ontstaat er een conflict tussen de vrijheid van meningsuiting en het eigendomsrecht. Het EHRM heeft zich meerdere malen uitgesproken over een botsing van deze twee grondrechten. Uit de betreffende jurisprudentie valt onder andere af te leiden dat er geen onbeperkt recht op toegang tot de media bestaat en dat private ondernemingen - zoals Facebook - binnen de reikwijdte van hun eigendomsrecht in beginsel dus zelf mogen bepalen wat (of wie) al dan niet is toegestaan.¹ Er kunnen zich echter situaties voordoen

¹ EHRM 21 oktober 2010, nr. 35016/03 (Saliyev t. Rusland), r.o. 52. Rechtspraak van het EHRM is te raadplegen via de HUDOC-database van de Raad van Europa: <<http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>>.

waarin private personen of organisaties bepaalde uitingen - ongewild - tóch zullen moeten faciliteren. Zo bepaalde het Straatsburgse Hof in 2003 dat een dergelijke situatie kan ontstaan wanneer "(...) *the bar on access to property has the effect of preventing any effective exercise of freedom of expression or it can be said that the essence of the right has been destroyed (...)*".² Wanneer een maatregel van een private organisatie ervoor zorgt dat het recht op vrijheid van meningsuiting niet meer effectief uitgeoefend kan worden, kan er volgens het Hof voor de overheid een positieve verplichting ontstaan om deze vrijheid toch te garanderen door eigendomsrechten te reguleren. Kortom: is er geen alternatief voorhanden om effectief informatie te verstrekken, dan kan het voorkomen dat het eigendomsrecht plaats moet maken voor de uitingsvrijheid.

Hoewel van groot belang, zal bovenstaande vraag niet bepalend zijn. Zoals al even is genoemd, worden allerhande uitingen - ook uitingen die beledigen, schokken of verontrusten - beschermd door artikel 10 EVRM, maar verdienen uitingen die kunnen bijdragen aan het publieke debat extra bescherming. In 2009 heeft het Hof erkend dat een verregaande bescherming van artikel 10 EVRM in een *conditio sine qua non*-verband staat met het leveren van een bijdrage aan het publieke debat.³ Het is dus niet (langer) van groot belang *wie* informatie verstrekt, maar eerder wat de 'maatschappelijke nieuwswaarde' van de betreffende uiting is. Het Hof ziet deze maatschappelijke nieuwswaarde als de initiële en essentiële factor in de belangenafweging van een uitingsgeschil,⁴ waardoor het telkens van belang is of een uiting bijdraagt aan het publieke debat.

Vanzelfsprekend dragen politieke uitingen, uitingen over het (wan)beleid van de overheid of uitingen over bepaalde misstanden bij aan het publieke debat. Echter, volgens het EHRM kan dit ook het geval zijn daar waar een publicatie bijvoorbeeld over (wellicht meer 'luchtige') kwesties in de sport- of artiestenwereld bericht.⁵ Dit dient echter wel genuanceerd te worden. Een uiting die slechts de nieuwsgierigheid van het publiek probeert te wekken, zal niet kunnen profiteren van de ruime bescherming

die artikel 10 EVRM aan (onder andere) journalisten toekent. Volgens het Hof is namelijk van belang "*whether the publication is in the interest of the public and not whether the public might be interested in reading it.*"⁶ Passen we dit toe op het onderliggende geval, dan is het dus de vraag of een bericht over een porno kijkende gastdocent aan een universiteit al dan niet aangemerkt kan worden als nieuwswaardige content die bijdraagt aan het publieke debat. Wellicht denken verschillende generaties (of mediaorganisaties) hier anders over.

Bedacht dient echter wel te worden dat slechts van de vrijheid van meningsuiting geprofiteerd kan worden indien aan plichten en verantwoordelijkheden is voldaan. Dit betekent onder andere dat de publicerende partij mogelijk conflicterende belangen en wettelijke normen dient te respecteren, maar tevens dat zij te goeder trouw en naar journalistiek-ethische normen handelt. Naast de maatschappelijke waarde van de publicatie, hecht het EHRM in toenemende mate waarde aan dit laatste element.⁷ Volgens het Hof is het voldoen aan journalistieke ethiek steeds meer van belang gezien de grote en (nieuwe) sturende invloed van de media in de nieuwe informatiemaatschappij, waarbinnen het individu te maken krijgt met grote hoeveelheden informatie en nieuwe mediaspelers.⁸ Informatieverstrekkers dienen dus in toenemende mate zorgvuldig te handelen om te kunnen profiteren van een verregaande uitingsvrijheid.

Voorgaande bespreking maakt duidelijk dat er geen sprake is van een zwart-witsituatie en er geen kant-en-klaar antwoord te geven is op de vraag of het juridisch toelaatbaar is dat een website-eigenaar bepaalde content van zijn website verwijdert of personen blokkeert. Dit antwoord zal telkens afhangen van alle specifieke omstandigheden van het geval. Uit een analyse van de jurisprudentie van het EHRM volgt echter wel dat in ieder geval van belang is of:

er een alternatief (platform/middel) voorhanden is om effectief informatie te verstrekken;

de betreffende uiting bijdraagt aan het publieke debat;

² EHRM 6 mei 2003, nr. 44306/98 (Appleby e.a. t. Verenigd Koninkrijk).

³ EHRM 14 april 2009, nr. 37374/05 (Társaság a Szabadságjogokért t. Hongarije), r.o. 27.

⁴ EHRM 24 juni 2004, nr. 59320/00 (Caroline von Hannover t. Duitsland (nr. 1)), r.o. 76; EHRM 7 februari 2012, nr. 39954/08 (Axel Springer t. Duitsland), r.o. 90.

⁵ Zoals in de zaken EHRM 22 februari 2007, nr. 5266/03 (Nikowitz en Verlagsgruppe News GmbH t. Oostenrijk), r.o. 25; EHRM 26 juli 2007, nr. 11182/03 en 11319/03 (Colação Mestre en SIC – Sociedade Independente de Comunicação, S.A. t. Portugal), r.o. 28; en EHRM 8 juni 2010, nr. 44102/04 (Sapan v. Turkey), r.o. 34.

⁶ EHRM 10 mei 2011, nr. 48009/08 (Mosley t. Verenigd Koninkrijk), r.o. 114.

⁷ Zie bijvoorbeeld EHRM 21 januari 1999, nr. 29183/95 (Fressoz en Roire t. Frankrijk), r.o. 54; EHRM 10 december 2007, nr. 69698/01 (Stoll t. Zwitserland), r.o. 140-152; EHRM 29 juli 2008, nr. 22802/24 (Flux t. Moldavië (nr. 6)), r.o. 26; EHRM 22 mei 2008, nr. 17550/03 (Alithia Publishing Company Ltd. & Constantinides t. Cyprus), r.o. 32; EHRM 26 juli 2011, nr. 41262/05 (Ringier Axel Springer Slowakije A.S. t. Slowakije), r.o. 103 en 109.

⁸ EHRM 10 december 2007, nr. 69698/01 (Stoll t. Zwitserland), r.o. 104.

er voldaan is aan plichten en verantwoordelijkheden en met name of door de publicerende partij te goeder trouw en conform journalistieke-ethiek is gehandeld.

Zou je nu kunnen stellen dat Facebook een niet te rechtvaardigen inbreuk op de vrijheid van meningsuiting maakt door posts van NOS-redacteuren te verwijderen en hen 24 uur lang de toegang tot zijn platform te ontzeggen, met als reden dat laatsten content publiceren, die het woord 'porno' of naaktbeelden bevat?

Waarschijnlijk niet. Ten eerste kunnen de betreffende NOS-redacteuren hun berichten niet enkel via Facebook verspreiden, maar kunnen zij daar gemakkelijk ook andere kanalen - zoals de NOS-website, radio en televisie - voor gebruiken. Daarnaast is het maar de vraag of het bericht over de porno kijkende gastdocent een uiting betreft die bijdraagt aan een publiek debat en daardoor verregaande bescherming dient te genieten of dat het bericht slechts de nieuwsgierigheid van het publiek probeert te wekken. Tenslotte kun je je nog afvragen of de NOS wel zorgvuldig heeft gehandeld. In deze context is het (naar mijn mening) aan de ene kant aannemelijk dat de NOS-redacteuren niet de bedoeling hadden 'pornografische' content te plaatsen, maar slechts ter explicatie het woord 'porno' gebruikten en een screenshot van de porno kijkende gastdocent aan het bericht toevoegden. Aan de andere kant kun je je volgens mij echter afvragen of de NOS niet enkel door het lezen van de 'Verklaring van rechten en verantwoordelijkheden' van Facebook op de hoogte had kunnen zijn van het feit dat ook dergelijke posts niet door de Facebook-filter zouden komen en het plaatsen hiervan mogelijk negatieve consequenties voor haar zou hebben.

Geen uitgemaakte zaak dus, maar een niet te rechtvaardigen inbreuk op de vrijheid van meningsuiting...? Dat denk ik niet.

Aimée van Hattum